

SPRAWOZDANIE Z MIĘDZYKONFERENCJI
„FINANSOWANIE ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH W POLSCE
I W KRAJACH NIEMIECKOJĘZYCZNYCH
– STAN AKTUALNY ORAZ PERSPEKTYWY ZMIAN”
Kamień Śląski, 24-25 kwietnia 2012 roku

W dniach 24-25 kwietnia 2012 r. w Kamieniu Śląskim odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona finansowaniu związków wyznaniowych w Polsce i w krajach niemieckojęzycznych. Miejszem obrad było Centrum Kultury i Nauki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w Kamieniu Śląskim, który wraz z Wydziałem Prawa i Administracji tegoż uniwersytetu byli organizatorami referowanej konferencji.

Uroczystego otwarcia dokonali: prof. dr hab. inż. Piotr Wieczorek (prorektor UO), abp Alfons Nosol (emerytowany biskup opolski), mgr Mariusz Ratajewski (delegat Ministra Administracji i Cyfryzacji) oraz ks. dr hab. Dariusz Walencik (UO). W swoich wystąpieniach mówcy podkreślili aktualność tematu szczególnie w obliczu bieżących działań, podejmowanych we współpracy z Kościołem i innymi związkami wyznaniowymi, dotyczących reformy Funduszu Kościelnego, dostosowując go do reguł powszechnego ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego obowiązującego w Polsce.

Konferencja składała się z dwóch sesji, poświęconych następującym zagadnieniom: 1) Finansowanie związków wyznaniowych w krajach niemieckojęzycznych oraz 2) Finansowanie związków wyznaniowych w Polsce. Drugiego dnia (25 kwietnia 2012 r., w Opolu) odbyła się dyskusja panelowa poświęcona podatkowi kościelnemu w Polsce.

Referat wprowadzający na temat: „Teologia dóbr doczesnych Kościoła katolickiego” wygłosił ks. dr hab. Marcin Worbs (UO). Omawiając cele dóbr doczesnych Kościoła, wskazał na korzyści i problemy wynikające z posiadania dóbr doczesnych przez Kościół. Znamiennymi korzyściami są nie tylko te, które odnoszą się do konkretnego człowieka czy wspólnoty wyznaniowej, ale również te, które przypadają dobru wspólnemu, jakim jest całe społeczeństwo. Potwierdzeniem tego jest szeroka działalność charytatywna, opiekuńcza, wychowawcza czy naukowa prowadzona przez Kościół.

Sesji I przewodniczył ks. prof. dr hab. Marcin Worbs (UO). Najpierw wystąpił ks. prof. dr hab. Alfred Hierold z Uniwersytetu w Bambergu z referatem poświęconym: „Podstawom prawnym systemu podatku kościelnego w Niemczech”. Prelegent przypomniał, że niemiecki system finansowania Kościołów sięga roku 1803, gdy doszło do tzw. sekularyzacji majątków kościelnych. W zamian za to państwo utworzyło fundusz kościelny, z którego finansowana była działalność Kościołów. Stan ten przetrwał do 1919 r. Po upadku monarchii Republika Weimarska nie opowiedziała się za radykalnym oddzieleniem państwa od Kościoła, lecz za ich przyjazną współpracą. Stąd w konstytucji Republiki Weimarskiej zapisano, że związki wyznaniowe, które są stowarzyszeniami prawa publicznego, mają prawo do pobierania podatków na swoją działalność (art. 140 i 137 ust. 6 Konstytucji Republiki Weimarskiej). Podatek kościelny potwierdza również umowa zjednoczeniowa Niemiec z dnia 31 sierpnia 1990 r. Wysokość opodatkowania kształtuje się w przedziale 8-9% podatku dochodowego i jest uzależniona od prawa podatkowego obowiązującego w danym landzie.

Referat na temat: „Funkcjonowanie systemu podatku kościelnego w Niemczech” przedstawił o. prof. dr hab. Stephan Haering, benedyktyn z Uniwersytetu Monachijskiego. Referent podkreślił, że wierzyicielem podatku kościelnego nie jest państwo, lecz członkowie poszczególnych związków wyznaniowych. Organy państwowe jedynie pomagają związkom wyznaniowym w ściąganiu należnych im podatków, za co pobierają 4% tytułem kosztów manipulacyjnych. Ponadto państwo gwarantuje obywatelom prawo do wolności, stąd obywatele mogą swobodnie wstępować do związków wyznaniowych, jak również z nich występować i nie płacić na rzecz wspólnoty religijnej należnego podatku, co w świetle prawa kościelnego stanowi poważne złamanie obowiązku wiernego względem wspólnoty, jest aktem apostazji i pociąga za sobą ekskomunikę.

Prof. dr hab. Thomas Schüller z Uniwersytetu w Monastyrze przedstawił referat pt.: „Prawne i pastoralne zalety i wady systemu podatku kościelnego w Niemczech”. Prelegent ukazał, że podatkami kościelnymi zajmują się demokratycznie wybierani świeccy. Dzięki temu duchowni więcej czasu mogą poświęcić sprawom duszpasterskim, ponadto księża nie pobierają opłat za udzielanie sakramentów i sakramentaliów. Spośród wad natomiast prof. Schüller wymienił: zmniejszenie zaangażowania członków Kościoła w wolontariat kościelny, małą liczbę powołań, tendencję do tworzenia etatów, a także coraz częstsze wystąpienia z Kościoła, stanowi przyczynę zmniejszenia dochodów Kościoła i związków wyznaniowych.

Ks. prof. dr hab. Hans Paarhammer z Uniwersytetu w Salzburgu wygłosił referat na temat: „Specyfika finansowania związków wyznaniowych w Austrii”. Zgodnie z Ustawą Zasadniczą, która gwarantuje uznanym prawnie Kościołom i związkom wyznaniowym autonomię, Kościoły te mają prawo do zbierania podatków na swoją działalność bez specjalnej zgody państwa. Regułę tę potwierdza umowa konkordatowa z 1960 r. Pobór podatku jest w gestii związków wyznaniowych. Kościół sam zatrudnia, utrzymuje i szkoli pracowników do pobierania składek, dzięki temu ma bezpośredni kontakt z płatnikami składek, co umożliwia dobre kontakty duszpasterskie i w konsekwencji odnotowuje się stały wzrost dochodów. Za negatywne strony systemu podatkowego prelegent uznał to, że składka kościelna nosi na sobie „odium

podatku” i „urzędu podatkowego”. Kościół sam musi tworzyć aparat finansowy, którego utrzymanie kosztuje około 10% wpływów. Aby uzyskać należny podatek od osób uchylających się od niego, trzeba również wkroczyć na drogę prawną.

Ostatni referat w I sesji, pt.: „Specyfika finansowania związków wyznaniowych w Szwajcarii”, przedstawił ks. dr hab. Martin Grichting – wikariusz generalny diecezji Chur. Ukazał w nim, że finansowanie związków wyznaniowych w Szwajcarii ma swoje uzasadnienie w tradycji Kościoła, a podstawy prawne zawarte w konkordacie i ustawach podatkowych regulują prawne zasady działania systemu podatkowego w poszczególnych kantonach. Specyfiką finansowania związków wyznaniowych w Szwajcarii jest system podatkowy „oddolny”, polegający na tym, że wierni danego Kościoła płacą podatki na daną parafię (gminę wyznaniową, do której należą), ta z kolei dzieli się swoimi wpływami z diecezją, diecezja zaś z konferencją biskupów. Prelegent wyraził również obawy, czy taki system podatkowy będzie właściwy w innych państwach.

Sesji II, poświęconej finansowaniu związków wyznaniowych w Polsce, przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Krukowski (KUL). Pierwszy referat, zatytułowany „Dobrowolna ofiarności wiernych. Podstawy prawne i rozwiązania praktyczne”, wygłosił ks. dr hab. Dariusz Walencik. Prelegent przedstawił podstawy prawne zarówno prawa cywilnego, jak i kanonicznego. Wskazał, że w przypadku Kościoła Katolickiego w Polsce ofiary wiernych stanowią obecnie najważniejsze źródło finansowania (80%). Podkreślił również, że obowiązujące prawo w Polsce daje obywatelom możliwość swobodnego dysponowania swym majątkiem na potrzeby Kościołów i innych związków wyznaniowych, co jest również zgodne z przepisami prawa kanonicznego. Na koniec wskazał na potrzeby Kościoła oraz dotychczasową praktykę życia kościelnego w Polsce dotyczącą sposobów pozyskiwania ofiar wiernych.

Kolejny referat został poświęcony „Finansowaniu nauczania religii w placówkach publicznych oraz wynagrodzeń kapelanów z budżetu państwa”. Wygłosił go ks. dr hab. Artur Mezglewski (Politechnika Radomska). Zdaniem prelegenta finansowanie nauczania religii przez państwo w szkołach publicznych jest zasadne, ponieważ religia jest przedmiotem równoprawnym, chociaż wykładanym w sposób fakultatywny w ramach systemu oświaty. Taką zasadę można wywieść zarówno z Konstytucji, jak i ustawy o systemie oświaty.

Prof. dr hab. Tadeusz Zieliński (Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie) w referacie pt.: „Finansowanie szkolnictwa wyznaniowego ze środków publicznych” wskazał na brak jasnych i jednolitych zasad finansowania szkolnictwa wyznaniowego w Polsce. Następnie wniósł postulat, by na drodze ustawy zostały uchwalone jednolite zasady finansowania szkolnictwa wyznaniowego ze środków publicznych.

Kwestię zwolnień i ulg podatkowych jako formy finansowania związków wyznaniowych ze środków publicznych zaprezentował ks. dr hab. Piotr Stanisławski (KUL). Prelegent szeroko przedstawił ulgi podatkowe dla kościelnych osób prawnych, przysługujące zarówno osobom fizycznym, jak i prawnym, które podlegają limitom procentowym (natomiast darowizny dokonywane na kościelną działalność charyta-

tywno opiekuńczą nie podlegają limitom). Ponadto prelegent nadmienił, że stosowanie ulg stanowi standard prawny w państwach demokratycznych.

Ostatni referat poświęcony został działalności gospodarczej związków wyznaniowych. Wygłosił go prof. dr hab. Piotr Stec z Uniwersytetu Opolskiego. Referent wyjaśnił, że działalność gospodarcza jest trzecim, obok ofiarności wiernych i wsparcia ze środków publicznych, sposobem finansowania Kościołów i związków wyznaniowych. Z możliwości tej z powodzeniem korzystają Kościoły, jednakże przestrzegł, że jeśli Kościół prowadzi taką działalność, wychodzi on spoza sfery *sacrum* i staje się przedsiębiorcą, który podlega ogólnym zasadom prawa cywilnego.

Dyskusja, jaka wyłoniła się po wystąpieniach, zasadniczo dotyczyła zmian i perspektyw finansowania Kościoła w Polsce. W odpowiedzi przedmówcy byli zgodni, że tak jak zmiany finansowania Kościoła w Niemczech miały mocne ugruntowanie w tradycji oraz w prawie niemieckim, tak również w Polsce linia zmian ma iść zgodnie z uszanowaniem polskiej tradycji, jak i unormowań prawnych. Co więcej, należy wziąć również pod uwagę uwarunkowania socjologiczne i duszpasterskie.

W drugim dniu konferencji odbyła się dyskusja panelowa poświęcona podatkowi kościelnemu w Polsce. Za stołem prezydialnym zasiadli: ks. dr hab. Piotr Stanisławski, o. prof. dr hab. Stephan Haering OSB, red. Tomasz Mincer, red. Marcin Preciszewski, a moderatorem był dr Andrzej Grajewski. W dyskusji jej uczestnicy zgodnie przyznali, że niemożliwa jest w Polsce adaptacja niemieckiego wzorca finansowania Kościołów i związków wyznaniowych, nie tylko z uwagi na konflikt z Konstytucją RP, ale również z powodu innych uwarunkowań społecznych. Zdaniem ks. prof. Piotra Stanisławska najbardziej adekwatne jest rozwiązanie włoskie, które polega na możliwości przekazania przez podatników części podatku dochodowego od osób fizycznych na rzecz wybranego związku wyznaniowego.

Na zakończenie konferencji zabrał głos ks. prof. Dariusz Walencik, który podziękował wszystkim zebranych uczestnikom za udział w obradach. Podsumowania i zakończenia konferencji dokonał prof. Piotr Stec (prodziekan Wydziału Prawa i Administracji UO), który dziękując gościom, dyskutantom i dostojnym prelegentom za obecność, wyraził również nadzieje, że ta konferencja przyczyni się do właściwego opracowania modelu finansowania Kościoła, który będzie nie tylko zgodny z prawem, ale również społecznie użyteczny.

Paweł Kaleta
Katedra Kościelnego Prawa Majątkowego KUL